

El català en temps de Napoleó

Durant la invasió napoleònica, el català escrit va recuperar bona part de l'ús que havia anat perdent al llarg del segle XVIII. El filòleg Max Cahner n'aporta les proves en les 1.262 pàgines de 'La Guerra del Francès', segon volum de la monumental obra 'Literatura de la revolució i la contrarevolució (1789-1849)', en curs d'edició, a Curial.

“**A**nimeu-vos catalans, imiteu los manresans; la batalla han comensat ab Buonaparte malvat, dos

vegades en al Bruch ly han donat fortísim truch; sos invencibles soldats per poch paysans atacats y per alguns de Manresa, han fugit ab lleugeresa fins més lluny d'Esparraguera, sens seguir la carretera. Catalans, si estau units y feu la cosa sens crits, si de la pàtria lo amor desperta vostre valor, si vostres cors són encesos de odi contra ls francesos, encara que hàjeu estats per cent anys de armas privats, triüfareu certament de tota aqueixa vil gent. No deveu tenir por de Napoleon traydor.”

Som a la fi del 1809 o just al començament del 1810, en plena guerra del Francès, i la impremta de Miquel Puigrubí de Tarragona ha publicat l'opuscle anònim *Lo bon rossellonès als catalans*, romanç propagandístic de quatre-cents noranta-vuit versos, dels quals hem citat els vint-i-quatre primers, en estil popular, destinat a fomentar l'esperit combatiu dels catalans contra les forces napoleòniques que ocupaven Barcelona i Figueres i que llavors emprengueren la conquesta de la resta del territori.

Mai no s'havia reproduït sencer i ara el podem llegir, i de més a més anotat, comentat i estudiat, a *La Guerra del Francès*, volum segon de la monumental obra de Max Cahner *Literatura de la revolució i la contrarevolució (1789-1849). Notes d'història de la llengua i de la literatura catalanes*, en curs de publicació a Curial.

La Guerra del Francès ocupa dos toms que sumen 1.262 pàgines i és la prova contundent del que ja han dit els historiadors de la llengua (*El català al segle XIX*, de Pere Anguera), això és, que el català era la llengua utilitzada amb fina-

litats propagandístiques, tant pels absolutistes com pels liberals, perquè era l'única que entenia el poble quan els que no eren analfabets llegien en públic o en cercles familiars i privats les proclames, les ordres, els anuncis, els col·loquis i els romanços.

L'autor de *Lo bon rossellonès als catalans* és, llegim al pròleg, un clergue expatriat el 1793 durant la revolució, defensor de la monarquia absoluta i de l'Església. Cahner proposa que el clergue era Antoni Moles.

Però també serà en català la proclama afalagadora del governador general napoleònic de Catalunya, Alexandre Macdonald, publicada a Girona el 23 de maig del 1810, destinada a obtenir la simpatia dels catalans rebels. I també, no cal dir-ho, la proclama en resposta de la Junta Superior de Catalunya, impresa en un full sense peu d'impremta el 13 de juny següent, després de l'arribada de Macdonald a Barcelona, “posseït de màximes de immoralitat i poca religió”, diu l'incendiari text de la Junta.

“Amb la desaparició de l'autoritat borbònica, durant la guerra, la realitat lingüística surt a la llum pública –ens diu Max Cahner–. [...] El català recuperà en les publicacions administratives, polítiques, propagandístiques, literàries i de caràcter memorialístic, bona part de l'ús que, de mica en mica, havia anat perdent, especialment al segle XVIII.”

Així, continua Cahner, els organismes polítics, militars i administratius sorgits al 1808, arran de l'alçament contra els francesos, adoptaren el català en moltes de les funcions que havien estat assumides pel castellà, tant en l'àmbit de l'administració pública com, sobretot, de la comunicació amb els ciutadans i de la propaganda. Les lleves havien fracassat i calia esperonar els joves,

En el sentit de les agulles del rellotge, bandera del batalló dels almogàvers, creació de Narcís Gai, segons una litografia de Simó Gómez; les putes pobres de Tarragona es queixen a Milans del Bosch; primera pàgina d'una edició del *Sermó de la murmuració*, de Josep Robrenyo; il·lustració, del 1855, que encapçala una edició del *Sermó de les modes*, poema escrit al 1810 per Robrenyo; i portada de la *Instrucció popular en forma de catecisme sobre la present guerra contra Napoleon Bona (mala) parte* (Vilafranca del Penedès, 1809).

INSTRUCCIO POPULAR.

EN FORMA DE CATECISME sobre la present guerra contra Napoleon Bona (mala) parte, que traduïda al idioma Català,

LA DEDICA Al general Armament de aquest Principat un oficiós Eclesiastic compatriç.

IMPRES EN SEVILLA: EN LA IMPRENTA REAL. Reimpreso en Vilafranca: En la de VILALTA.

potètica autoria de *Lo temple de la glòria*, Cahner publica el text segons l'únic manuscrit conservat, indicant amb una nota els canvis més significatius que va introduir Magí Pers i Ramona en la seva edició del 1842, de la qual deriven totes les altres edicions.

En tots els textos reproduïts, el filòleg utilitza el mateix rigor filològic, i gràcies a això tenim una panoràmica àmplia del català viu de l'època. El català d'una gran part dels escrits, lliure de les regularitzacions posteriors, reflecteix, en una part important, el català parlat del moment. Cal tenir en compte, a més, que molts escrits, per exemple els dietaris, no se sotmetien a les convencions literàries. El que es dedueix de l'apassionant lectura dels dos toms és que l'expressió escrita, tant pel que fa a la sintaxi com al lèxic, és condicionada per la manca de models escrits uniformitzadors.

Max Cahner situa en aquest moment la introducció dels nous conceptes de nació espanyola i d'Espanya com a pàtria, present a la nombrosa literatura de resistència, influïda pels valors establerts per la Junta Central i les Corts de Cadis. En aquesta línia, un dels teòrics més notables va ser Antoni de Capmany, que al 1808 va publicar l'escrit polític *Centinela contra franceses*, destinat a cohesionar la resistència a través dels nous conceptes. En contrapartida, a l'inici de la guerra, el sentiment anti-francès, quan no era fruit de l'acció de la Junta Central, feia sovint una reivindicació de la tradició política catalana estroncada al 1714. Un cas interessant: una composició atribuïda a Milans del Bosch mostra la seva indigna "contra gabaitgs y castellans" amb motiu de l'arribada de tropa espanyola a Mataró, a prop del bastió de miquelets comandada pel general.

L'autor més prolífic de l'època és Josep Robrenyo. Cahner li destaca dos "sermons" de sàtira social, escrits quan es trobava expatriat a Reus, el *Sermó sobre les modes y costums* i el *Sermó contra la murmuració*, objectes de contínues reedicions, durant tot el segle XIX i les primeres tres dècades del segle XX. El primer és la composició d'aquest gènere —que va aconseguir més difusió— i el que va mantenir durant més anys l'interès per literatura popular, si bé en un principi, en tractar-se d'una paròdia de sermó religiós, no es va poder imprimir.

El lector dels dos toms té lectura amena assegurada amb Robrenyo —atenció a la composició *Formal queixa que donaren las putas pobres de Tarragona a D[on] F[rancisco] M[ilans] per haber-las agafat a ellas y no a las ricas*— i també amb el gran nombre de col·loquis valencians transcrits.

